

Søren Flinch Midtgaard¹

Anvendt etik²

Den århusianske statskundskabstradition, der er indflydelsesrig i store dele af det danske statskundskabsmiljø, er, på tværs af pluralisme med hensyn til teorier, metoder og forskningsobjekter, kendetegnet ved en doktrin om forklarende teori(er) på den ene side og et sæt af politologisk relevante kendsgerninger på den anden (hvor de sidste forventes at blive forklaret af den eller de første). Studerende skolet i denne tradition spørger naturligt nok undervisere i normative politisk teori: „Hvad er teorien, og hvad er empirien her?“ De står, med andre ord, uforstående over for, hvilke sæt af kendsgerninger det drejer sig om, og hvorledes dette sæt forventes at blive forklaret af de normative teorier. Første skridt i et svar til de studerende er at anføre, at normativ teori ikke sigter mod at forklare empiriske sagsforhold. Snarere er spørgsmålet, hvorledes forskellige politologisk relevante sagsforhold burde være. Fx hvad kendetegner god regeringsførelse, hvordan burde ressourcerne i et samfund være fordelt, hvordan skal svage medborgere behandles etc. Med andre ord tilsigter normativ teori at give begrundede vurderinger af de normative egenskaber ved forskellige politologisk relevante fænomener.

Før sådanne vurderinger kan gives, er det dog nødvendigt at definere de fænomener, der skal vurderes. Politisk teori af den angloamerikanske variant har som ambition at definere politologisk relevante fænomener så præcist som muligt. Et bemærkelsesværdigt eksempel er MacCallums (1972) analyse af begrebet frihed. Over for Berlins (1969) indflydelsesrige og retorisk flotte (men analytisk tvivlsomme, hvis MacCallum har ret) sondring mellem negativ og positiv frihed argumenterer MacCallum for, at frihed må ses som en triadisk relation af typen: X (en agent eller agenter) er fri *fra* forhindringer *til* at udføre bestemte handlinger eller til at udvikle en bestemt karakter (MacCallum, 1972: 176). Altså, enhver opfattelse af frihed, ifølge MacCallum, rummer både negative og positive aspekter. Endvidere udelukker definitionen ikke, at man kan have en bred forståelse af forhindringer – en, der fx indbefatter fravær af ressourcer. Således er det ikke kun højreliberale, der fokuserer på fravær af tvang, der kan tale om vigtigheden af fravær af forhindringer. Et andet eksempel er Rawls' tidlige definition af retfærdighed, hvis fundamentale kerne han argumenterer for, er de betingelser, der kendetegner fair spilleregler for sameksistens mellem frie og lige individer (Rawls, 1999). Et tredje eksempel ses i dette nummer af *Politica*, hvor Kasper Lippert-Rasmussen behandler begrebet diskrimination. Et af de bemærkelsesværdige resultater af Lippert-Rasmussens analyse er, at det ikke er en del af definitionen af diskrimination, at de, der

diskrimineres imod, stiles ringere. Imidlertid kan det hævdes, at det er typisk, at de, som udsættes for diskrimination, stilles ringere. Videre kan det forhold begrunde, at de fleste tilfælde af diskrimination er moralsk forkerte. Men de er det ikke, fordi de udgør tilfælde af diskrimination, de er det, fordi de stiller dem, der diskrimineres, ringere.

På baggrund af klare definitioner af politologisk relevante fænomener er det, som nævnt, den normative politiske teori og filosofis opgave at vurdere de normative egenskaber ved disse fænomener – er der tale om moralsk dårlige eller moralsk gode fænomener? To hovedtraditioner i etikken eller den moralske filosofi leverer konkurrerende (i det mindste hvad angår begrundelsen af korrekte handlinger og institutioner) bud på, hvorledes sådanne vurderinger skal foretages. Den første position er den pligtetiske eller deontologiske, som mange forbinder med Kants moralske filosofi. Den anden er den konsekvens- eller ansvarsetiske position, der forbindes med Bentham og Mill. Den pligtetiske position indgår i Sune Lægaards og Søren Flinch Midtgaards bidrag i dette nummer som henholdsvis en begrundelse af ytringsfrihed og som en måde at vurdere de normative egenskaber ved de undtagelser, der kendetegner fristaden Christiania, på. I Kants udformning af en sådan position afgøres de normative egenskaber ved forskellige fænomener *a priori*, dvs. uden henvisning til erfaringen eller empirien. Nærmere bestemt testes handlingsmaksimer ved at se på, om de modsigelsesfrit kan gøres til universelle love for adfærd, eller om de kan villes som universelle love givet at bestemte hypotetiske omstændigheder for aktøren gør sig gældende. I Morten E. J. Niensens bidrag appelleres hovedsageligt til den modsatte position (en position, der også indgår i Lægaards og Midtgaards bidrag), nemlig den konsekvensetiske. Nærmere bestemt anvendes en kompleks velfærdsvariant af fordelings sensitiv konsekventialisme (en, der definerer relevante konsekvenser som konsekvenser for menneskelig velfærd) til at vurdere betimeligheden af et tørklædeforbud. Konsekvensetiske positioner er karakteristisk mere afhængige af empiriske vurderinger end de ontologiske. Givet en definition af det ultimative mål (fx menneskelig lykke) er det i hovedsagen et empirisk spørgsmål, hvilke handlinger og institutioner, der fremmer dette mål mest muligt. Fastlæggelsen af selve målet er dog ikke i nogen ukontroversiel forstand et empirisk spørgsmål.

Normativ analyse vurderer altså de normative egenskaber ved veldefinerede politologisk relevante fænomener, og denne vurdering involverer i varierende grad empirisk analyse. I øvrigt er der, med hensyn til de positioner, der er relativt empirifølsomme, ofte en hensigtsmæssig arbejdsdeling, således at den politiske teori eller filosofi angiver metoden til at fastlægge, hvad der er moralsk korrekte handlinger og institutioner (fx de med de bedst mulige konsekvenser for velfærd), mens den i udpegelsen af konkrete handlinger og institutioner må bero på resultaterne fra empiriske grene af samfundsvidenskaben.

Noter

1. Tak til medbidragsydere til temanummeret, samt til Asbjørn Skjæveland for gode kommentarer til introduktionen.
2. „Anvendt etik“ bruges her bredt om anvendelsen af moralprincipper på konkrete problematikker (Kagan, 1998: 3). Især er vi interesserede i problematikker af politisk relevans.

Litteratur

- Berlin, Isaiah (1969). „Two Concepts of Liberty“, Chapter III in Isaiah Berlin, *Four Essays on Liberty*, Oxford, New York: Oxford University Press.
- Kagan, Shelly (1998). *Normative Ethics*, Boulder: Westview Press.
- MacCallums, Gerald C. (1972). „Negative and Positive Freedom“, pp. 174-193 in Peter Laslett et al. (eds.), *Philosophy, Politics and Society (Fourth Series)*, Oxford: Blackwell.
- Rawls, John (1999). „Justice as Fairness“, Chapter 3 in Samuel Freeman (ed.), *John Rawls Collected Papers*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kasper Lippert-Rasmussen

Diskrimination: definition og moral

Sociale problemer og uligheder kategoriseres ofte som afspejlende diskrimination. Det er imidlertid langt fra klart, hvori præcist diskrimination består, og derfor heller ikke klart, hvorfor diskrimination er uretfærdig. Artiklen behandler disse to spørgsmål. Jeg argumenterer for den forholdsvis ukontroversielle tese, at diskrimination er forskelsbehandling af en bestemt art, men at der er flere forskellige bud med belæg i blandt andet dagligsproget på, hvilken særlig art af forskelsbehandling diskrimination udgør. På baggrund heraf indkredser jeg et begreb om diskrimination, det forekommer relevant at fokusere på i forhold til spørgsmålet om diskriminationens moralske kvaliteter, og viser, at det formentlig næppe kan hævdes med afsæt i alment accepterede moralforestillinger, at alle former for diskrimination er problematiske. Hvis fx det antages, at diskrimination er moralsk problematisk, (alene) fordi det fremmer mulighedsuligheden i samfundet – en ganske almen anke mod diskrimination – så følger det, at vi ingen grund har til at anse lighedsfremmende diskrimination – hvor sjælden en sådan form end måtte være – for at være moralsk problematisk.

„Diskrimination“ lever en dobbelttilværelse. Udtrykket bruges i en række akademiske discipliner. Inden for jura er diskrimination fx noget i retning af ulovlig forskelsbehandling af medlemmer af forskellige retsligt beskyttede grupper, der ikke er begrundet i tilstrækkeligt vægtige hensyn. Ifølge den opfattelse er forskelsbehandling, som er begrundet i sådanne hensyn, dermed ikke diskrimination. I sociologien har diskriminationsforståelsen naturligt nok ikke samme fokus på spørgsmålet om legalitet. Anthony Giddens betoner, at selvom fordomme og diskrimination ofte optræder sammen, så forekommer der fordomsfri diskrimination (og diskriminationsfri fordomme). Diskrimination er nemlig simpelthen „(a)ctivities that deny to the members of a particular group resources or rewards which can be obtained by others“ (Giddens, 1997: 582).¹ „Diskrimination“ bruges også flittigt i dagligsproget uledsaget af nogen klar opfattelse af, hvori diskrimination består. I mange dagligsproglige sammenhænge betegner „diskrimination“ simpelthen forskelsbehandling, som taleren anser for at være uretfærdig eller umoralsk. Det sker dog, at personer medgiver, at en given form for forskelsbehandling udgør diskrimination, men samtidig fastholder, at den pågældende forskelsbehandling er acceptabel.²

Noget forsimplet (og jf. nedenfor måske lidt kynisk) kunne man sige, at der generelt hersker en antagelse om, at diskrimination udgør en særlig alvorlig form for uretfærdighed. Grupper har derfor en politisk interesse i at fremstille deres på forskellige måder ufordelagtige situation, som et resultat af diskrimination mod dem snarere end som en følge af andre årsager. Det kan, i lighed med andre forhold, medføre et vist inflatorisk pres på diskriminationsbegrebet,